

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силвия Трифонова Трифонова-Праматарова, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София

на дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София

Автор: д-р Гражина Кацицка

Тема: „Теоретико-методологични основи на формирането на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор в условията на пазарна икономика”

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № 131/11.04.2025 г. на ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) чл.-кор. проф. д.ю.н. Борис Велчев, съм назначена за член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертация на тема „Теоретико-методологични основи на формирането на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор в условията на пазарна икономика“ за придобиване на научната степен „доктор на науките” в Област на висше образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика. Автор на дисертационния труд е д-р Гражина Кацицка от Полша. Материалите, представени от ВУЗФ, включват всички необходими документи за процедурата, а именно:

1. Автобиография на английски език;
2. Дисертационен труд на руски език на тема: „Теоретико-методологични основи на формирането на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор в условията на пазарна икономика“ за придобиване на научна степен „доктор на науките“.
3. Автореферат на български и на руски език;
4. Списък на публикациите на кандидата;
5. Списък на цитиранията на кандидата;
6. Резюмета на публикациите на кандидата;
7. Справка за изпълнение на минимални национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.8 Икономика;
8. Декларация за достоверност и оригиналност.

В заявлението на кандидата за допускане до публична защита е посочено, че е представена и авторска справка за приносите в дисертационния труд, но аз не откривам такава. Научните и

научно-приложните приноси на дисертационния труд на практика са формулирани в автореферата (с. 7-12).

2. Кратка биографична информация на кандидата

Гражина Кацицка придобива бакалавърска степен по политически науки от Университета на Лодз, Полша през 2012 г. и магистърска степен по мениджмънт от Технологичния университет в Люблин, Полша през 2014 г. Тя придобива образователна и научна степен “доктор” по политически науки в Националния Университет „Иван Франко“ – Львов, Украйна през 2017 г. В периода 1986-2003 г. тя работи като експерт в нотариална кантора в гр. Ярослав, Полша, а от 2004 г. до момента е говорител на „Dag-Pol Company“ същия град. Същевременно от 2017 г. тя започва работа като преподавател във Висшето училище по социални и икономически науки в гр. Прзеворск, Полша. Д-р Гражина Кацицка владее отлично английски и руски език.

3. Актуалност на темата и уместност на целите и задачите

Темата на дисертационния труд на д-р Гражина Кацицка е изключително актуална, тъй като разглежда проблема за въвеждането на антикризисно управление на предприемаческите структури в условията на преход към иновационна икономика. В условията на пазарна икономика, характеризираща се с динамичност, многообразие и несигурност на външната среда, актуалността на изследването на теориите за икономическата криза, кризисните явления и развитието на кризисологичните изследвания става все по-очевидна.

Дисертационното изследване е насочено към формулирането на стратегии и насоки за предотвратяване на рисковете и за минимизиране на влиянието на кризисните фактори, които оказват негативно влияние върху устойчивостта и оперативната ефективност на фирмите в предприемаческия сектор.

Фокусът в дисертационното изследване е върху влиянието на иновационните технологии, като цифровизацията на бизнеса, автоматизацията на процесите и развитие на изкуствен интелект, които от една страна създават нови възможности за предприемачите, но от друга страна, пораждат допълнителни рискове пред фирмите в предприемаческия сектор, които трябва да бъдат управлявани адекватно. Чрез своето изследване д-р Гражина Кацицка предлага механизми за адаптация на фирмите в предприемаческия сектор към условията на кризисната икономика.

Дисертационният труд има подчертано теоретико-методологичен характер. Като слабост обаче отчитам, че в трудът не е приложен емпиричен анализ на базата на събрани и проучени входящи емпирични данни, които да подкрепят постановките и тезите на автора.

Целта на дисертационния труд е разработването на теоретични постановки, методологични подходи и методически препоръки за формиране и развитие на концептуалните основи на системата за антикризисно управление на предприемаческите структури в условията на преход към иновационна икономика.

Задачите на дисертационния труд, прецизирани от мен, са следните: 1/ Да се изследва природата и същността на кризисните явления в икономиката, да се определи тяхното влияние върху устойчивостта на предприемаческите структури; 2/ Да се анализират теориите за кризисните явления и да се развият методологичните аспекти на кризисологичните изследвания за формиране на концептуалния апарат на антикризисното управление; 3/ Да се определят ключовите фактори за възникването на кризисни явления в предприемаческия сектор и да се усъвършенстват методите за тяхната идентификация; 4/ Да се разработят антикризисни стратегии на основата на иновационни модели за бизнес и сравнителен анализ на международния опит; 5/ Да се определят основните методи и инструменти за реализация на ефективен механизъм за управление на рисковете в предприемаческия сектор; 6/ Да се разработят методологични основи за оценка на ефективността на антикризисното управление, включително прилагането на иновационни технологии; 7/ Да се формира концепция за организация на система за контрол върху реализацията на антикризисните мероприятия и да се предложат механизми за тяхната адаптация към условията на кризисната икономика; 8/ Да се разработят подходи и да се обосноват методи за регулиране и стимулиране на икономическата дейност на предприятията в условия на криза, като се вземе предвид влиянието на иновационните технологии и оптимизацията на организационно-икономическия механизъм за управление на рисковете в сектора.

В увода на труда е представено и апробирането на резултатите от дисертационното изследване.

4. Познаване на проблема

Кандидатът д-р Гражина Кацицка е много добре запозната с проблематиката на дисертационното изследване. Особен научен интерес за мен представлява изследването на концептуалния апарат на антикризисното управление на предприемаческите структури на базата на извършено подробно проучване на методологичните аспекти на кризисологичните изследвания. Също така силно впечатление прави и анализът на методите и инструментите за реализацията на ефективен механизъм за управление на рисковете в предприемаческия сектор.

Трудът има ясно дефинирани предмет и обект на изследването, три изследователски хипотези, обхват и ограничения на изследването. Обект на изследването е системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор. Предмет на изследването са концептуалните, теоретико-методологичните и методико-практическите основи за формирането на система за антикризисно управление в предприемаческия сектор в условията на пазарна икономика.

Формулирана е една основна (обща) хипотеза и две т.нар. специална втора хипотеза. Според мен по-правилно е специалните хипотези да бъдат наречени работни изследователски хипотези.

Основната (обща) хипотеза гласи, че обосноваването на параметрите на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор трябва да се осъществява въз основа на

разработването и внедряването на концептуален модел, интегриращ иновативни подходи, проактивни стратегии и системен анализ на рисковите фактори. Такъв модел ще позволи минимизиране на влиянието на кризисните явления, повишаване на устойчивостта на предприемаческите структури и осигуряване на тяхната адаптация към условията на нестабилна пазарна икономика.

Двете специални изследователски хипотези на труда са следните: 1/ Повишаването на ефективността на мониторинга и контрола на кризисните фактори трябва да се основава на използването на иновативни методи и подходи, включително цифровизация и автоматизация на управленските процеси, което ще осигури оперативна реакция на предприемаческите структури към промените във външната среда и бизнес-пространството; 2/ Осигуряването на устойчиво функциониране на предприемаческите структури в условията на нестабилна икономика трябва да се постига чрез прилагането на проактивни стратегии за управление на рисковете, базирани на прогнозиране на кризисните явления и адаптиране на бизнес процесите, което ще позволи намаляване на тяхната уязвимост към промените във външната среда и бизнес-пространството.

5. Методология на изследването

За изпълнение на целите и задачите на дисертационния труд д-р Гражина Кацицка е използвала разнообразни методи на научното изследване, като: много обстоен теоретико-методологичен анализ, сравнителен анализ на международния опит за прилагане на антикризисни стратегии, метод на анализа и синтез, метод на индукция и дедукция, факторен анализ, метод на идеализация за опростяване на сложни системи и процеси, метод на абстракция за изключване от разглеждане на несъществени характеристики на обекта при провеждане на изследването, метод на експертна оценки за идентифициране на ключовите фактори за устойчивост на предприятията.

В автореферата е посочено, че в труда се използва и икономико-математическо моделиране за оценка на влиянието на кризисните фактори, но такова моделиране в труда няма приложено.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е със значителен обем от общо 453 страници. Изложението се състои от увод, пет глави, заключение и библиография. Библиографията на труда включва множество литературни източници – общо 371 източника. Трудът съдържа редица таблици и схеми.

Първа глава на труда е посветена на теоретичните основи на процесите на формиране на криза и антикризисно управление в икономическата среда. В хода на кризисологичните изследвания е проведено изучаване на кризата в контекста на нейното влияние върху функционирането на икономическата система и нейните субекти в предприемаческия сектор. Направен е обстоен литературен преглед на множество научни изследвания относно природата и причините за икономическите кризи, разрешаването на проблемите, свързани с възникването на кризисни

явления в икономиката и елиминирането на негативните последици от дестабилизиращите процеси. Изследвана е социално-икономическата същност и особеностите на антикризисното управление, които са определени като основата за разработване и прилагане на ефективни мерки за предотвратяване, прогнозиране и преодоляване на кризисните явления в икономиката.

Втора глава на труда е посветена на проблемите на регулирането на икономическата дейност на предприятията в условията на криза и развитие на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор. Тук са изследвани основните параметри на функциониране на предприемаческия сектор, неговата значимост и роля за икономическия растеж в условията на пазарна икономика. Основно място се отделя на т.нар. парадигмален подход към изследване на формирането и развитието на теоретичните аспекти и приложните основи на процесите на организация и реализиране на съвременното антикризисно управление в предприемаческия сектор. Предложен е модел на анализ на факторите за възникване на кризисни явления в този сектор.

Трета глава на дисертацията е посветена на методологичните аспекти на формирането на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор. Тук се поставя акцент върху управлението на рисковете, като ключов елемент на антикризисната стратегия и върху методическата основа за формирането на система за антикризисно управление в предприемаческия сектор на базата на определени подходи за риск мениджмънт. Разработен е модел за систематизация на принципите и методическите подходи за минимизиране на риска от намаляване на икономическата стабилност на предприемаческия сектор в условията на съвременни кризи и организационен механизъм за управление на рисковете на фирмите в този сектор. Дефиниран е организационно-икономическият механизъм за управление на риска (ОИМУР) като система от методи, инструменти и процедури, насочени към минимизиране на рисковете и осигуряване на устойчивост на предприемаческата дейност както в обичайни условия, така и при кризи.

Четвърта глава на труда е посветена на оценка на ефективността и организацията на системата за контрол на реализацията на антикризисно управление в предприемаческия сектор. Представен е алгоритъм за оценка на ефективността на антикризисното управление на предприемаческа компания като поетапен и последователен процес. Предложената концепция се фокусира върху регулярния мониторинг на ключовите показатели, което позволява на компанията да адаптира действията си на базата на текущите данни и да минимизира негативните последици от кризата. Пета глава на труда е посветена на съвременните тенденции и нови подходи към организацията на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор. Тук са систематизирани иновативните технологии и управленски подходи в антикризисното управление и е изведен

алгоритъм за избор на технологични инструменти и управленски подходи в антикризисното управление в зависимост от типа на кризите.

Основните резултати и изводи от изследването са представени в заключението на труда.

7. Научни приноси и значение на резултатите от изследването за науката и практиката

Научните приноси на дисертационния труд на д-р Гражина Кащицка са дефинирани в автореферата на труда (с. 7-12). Авторката е дефинирала 8 научни приноса, които имат характер по-скоро на резултати от научното изследване. Те отразяват категоричните качества и достойнства на труда ѝ.

Според мен основните научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд на д-р Гражина Кащицка могат да се обобщят, както следва:

1. Обогаляване на съществуващите знания относно антикризисното управление на предприемаческите структури, с разработването на теоретични постановки, методологични подходи и методически препоръки за формиране и развитие на концептуалните основи на системата за антикризисно управление на предприемаческите структури в условията на преход към иновационна икономика
2. Обогаляване на съществуващите знания относно антикризисното управление на предприемаческите структури в условията на съвременна трансформация на бизнеса чрез разработен концептуален модел за антикризисно управление, интегриращ иновативни подходи, проактивни стратегии и системен анализ на рисковите фактори.
3. Разработена е концепция за изучаване на кризите през призмата на иновационното развитие и кризисологичните методи, с дефиниране на организационно-икономическия механизъм за управление на риска (ОИМУР), както и на алгоритъм за оценка на ефективността на антикризисното управление на предприемаческа компания и на алгоритъм за избор на технологични инструменти и управленски подходи за антикризисно управление според типа на кризите.
4. Приложен е критичен подход към съществуващите до момента изследвания и подходи за антикризисното управление на предприемаческите структури в условията на икономическа нестабилност.
5. Предложени са препоръки, които да помогнат на предприятията да създадат ефективна и устойчива система за риск мениджмънт, способна да намали влиянието на кризисните явления в икономиката и да поддържа стабилно развитие на бизнеса.

8. Оценка на публикациите по дисертационния труд

Кандидатът д-р Гражина Кащицка е представила по конкурса общо 26 научни публикации. Те са тясно свързани с проблематиката на изследването ѝ. По-конкретно, публикациите, които тя е представила по конкурса, включват: 1 публикувана глава от монография, 21 статии, публикувани

в научни издания, рецензирани и индексирани във вторични бази данни и в редактирани колективни томовете, и 4 доклада от конференции. Понеже от представения списък на публикациите на кандидата не става ясно кои публикации са публикувани в реферирани издания, индексирани в SCOPUS или в WoS, приемам, че те са публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете.

9. Оценка на съответствието с националните минимални изисквания

Справката за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките” по професионално направление 3.8 Икономика, показва, че представените от кандидата публикации надвишават минимално изискуемия брой точки.

10. Автореферат

Авторефератът отговаря на структурата и съдържанието на дисертационния труд. Авторефератът е в обем на 56 страници.

11. Критични бележки, въпроси и препоръки

Като критична бележка към дисертационния труд на д-р Гражина Кацицка отчитам, че в труда не е приложен емпиричен анализ на базата на събрани входящи емпирични данни, които да подкрепят изложените постановки и тезите на автора. Макар, че в автореферата е посочено, че в труда се прилага икономико-математическо моделиране за оценка на влиянието на кризисните фактори пред предприемаческите структури, на практика такова моделиране в труда няма приложено. Препоръката ми към кандидата е да продължи своите научни изследвания в тази актуална и интердисциплинарна научна област, но да подкрепя изведените тези и постановки с приложен богат емпиричен анализ и иконометрично моделиране на базата на богат набор от емпирични данни за фирмите в предприемаческия сектор.

Освен това в заявлението на кандидата за допускане до публична защита е посочено, че е представена авторска справка за приносите в дисертационния труд, но аз не откривам такава. Както бе посочено, научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд на практика са формулирани в автореферата (с. 7-12).

На следващо място, в списъка на публикациите на кандидата трябваше да бъде посочено, ако някои публикации са публикувани в реферирани издания, индексирани в SCOPUS или Web of Science. При положение, че това не е направено, приемам, че всички публикации на кандидата са публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете. Поради това препоръчвам на кандидата да насочи своята публикационна дейност именно към публикации в реферирани издания, индексирани в световните база данни SCOPUS и Web of Science.

Имам следния въпрос към кандидата: Формулираните в труда концептуални основи на системата за антикризисно управление единствено валидни за предприемаческия сектор ли са или биха били приложими и полезни за други сектори на икономиката?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „Теоретико-методологични основи на формирането на системата за антикризисно управление в предприемаческия сектор в условията на пазарна икономика”, с автор д-р Гражина Кацицка, е задълбочено изследване, което има категорични достойнства и научни и научно-приложни приноси. Представените материали са съобразени с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за прием и обучение на докторанти във ВУЗФ. Въз основа на това давам положителна оценка на научните изследвания, представени в горепосочения рецензиран дисертационен труд и автореферат, и предлагам на уважаваните членове на научното жури да присъдят на Гражина Кацицка научната степен „доктор на науките” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София.

12.05.2025 г.
София

Изготвила становището:

(проф. д-р Силвия Трифонова-Праматарова)